

Az a territórium!

Kollár Árpád: *Például a madzag*. Fialat Írók Szövetsége, Budapest, 2005

„azóta mintha rá akarnál nyitni,
rá az elkerített területre”

palicsi expozíció

Jelen írás Kollár Árpád *Például a madzag* című kötetét a territórium-problematika felől próbálja megközelíteni. Ezen problematika részét képezi az anyagság kérdésköre is, azaz a más, a különböző anyagba való behatolás eltérő érzékszervek általi megjelenítése.

A kötet az anyagság mibenlétéből indul ki az első ciklusban. Az anyagságot az érzékszervek különös viszonyával érzékelteti, azaz a haptikus (tapintani képes) szem jelenlétét vezeti be. A szem tehát nemcsak a látásért, hanem a tapintásért is felelős („kidomborodnak az élettelen testek/ zavarba ejt, többé nem tudom/ visszagyömöszölni alakjukat a képbe”, *lövészárok*, 11. o.). A *kép* szó a Mednyánszky-kép mellett a vers „képére” szintúgy utalhat, hiszen a vers anyaga a nyelv, és Kollár a nyelv „tapintásának” lehetőségét kutatja. A haptikus szem a különleges érzékszervek sorában az első, majd feltűnik a „szagolni” képes kéz („kezem először körbeszimatolt”, *zoknivers*, 12. o.). A „szagló” kéz azonban nem oly direkt módon jelenik meg, mint a haptikus szem, csak létezésének esetlegessége sejlik fel. Az érzékszervek, különösen a tenyér, jelentős pozíciót foglalnak el a kötetben. A tenyér ugyanis a tapintással a határokat, a territórium határait meg tudja határozni. A határ jelölhet akár egy képen belüli kisebb territóriumot („alá kellene bukni végre a / daróckezek között a képbe”, *assisi light*, 17. o.), akár egy költő-, művészeldő nyelvének határát, amit még érinthet Kollár önnön nyelvének felépítésekor, akár az élet és a halál határát, amely a tenyérrel és a tapintással vázol fel rémisztő kapcsolatot a *kölessel hinti nagyapámban*. Az elődök nyelveire céloz a ciklus utolsó versében a „profán mitológiaturmix” (*kifeszített vászonként nyugszik*, 34. o.) kifejezés. A költemény a *vászon*hoz való hasonlítással összefoglalja a cikluson végigvitt problematikát, ugyanis a vászon akárcsak a „tetőtéri ablak” (34. o.) kijelöli saját territóriumát, illetőleg annak „széleit”.

Az első egység bevezeti az olvasót a kollári világba, így az a másodikban már e világ mélyére hatolhat. A *dogma* a benne ábrázolt territórium termé-

szetének sajátosságait vázolja fel: az Ördög az *én* nyomába szegődik; a *nyom* itt azért kap erőteljes hangsúlyt, mert az természetéből adódóan az egyik pillanatban még az *én* territórium volt, majd a következőben az Ördög rá lép/ belelép, így a *nyom* – az *én* önnön jegyeinek egy hányadát még magán viselve – felveszi az Ördög attribútumait; a territórium határai gyengülhetnek, ezért „tussal meg [kell] rajzol[ni]va, ha szétfolyt”¹, azaz reterritoralizálni kell; az *én* megpróbálja az Ördög határait gyengíteni, illetve megpróbál annak territóriumába belépni és átvenni, saját birtokába venni e territóriumot, vagyis megkísérli végrehajtani a deterritorializáció aktusát. A territórium csökkentése azonban az Ördög territóriumának esetében nem sikerülhet, de a *vetett bizalom* kutyájának territóruma kapcsán igen. A ketrec szűkös volta miatt csak „szikár mondatok”-kal lehet leírni „a történet tapasztalatát” (42. o.). A kutya megszűnik létezni. Hullamosóként a halál territóriumának a közelébe lehet kerülni, lehet róla írni. Az *én* és az *ő* territóruma a halál ténye miatt viszont soha többé nem érintkezhet, nem lehet a *mi* territóruma. Írni lehet, de már nem lehet a *mi* territórumában élni. A kutya nyomokat hagyott régi territóriumában csakúgy, mint a „vénuzdombok/ [...] a ruganyos anyagban” (*fitnessszalon*, 43. o.). Ez utóbbi nyomokat a haptikus szem látja az üvegen keresztül. Az itt megjelenő haptikus szem nemcsak „egyszerű” tapintani, hanem a ritmusokat is dekódolni képes szem. A *fitnessszalon* a zsírsejtek, az izzadság-cseppek territóriumából való kiszakadását, a test zsírsejtektől való megfosztását is bemutatja. A zsírsejtek elhalnak, más formát vesznek fel, akár a test a halál után: a test „döghús”-sá (*love story*, 44. o.) válik, amelynek territóriumához a légy territóruma kapcsolódik. A halál-képet ily láncolattal vezet be ismét Kollár. A halál és a territórium kérdésköre továbbra is összekapcsolódik: a tó vizét és annak egyéb limlomait kivették a tó gödréből, azaz a territóriumot megfosztották tartalmától. Ezzel az aktussal majdnem „megölték” a tavat, lehetne úgy fogalmazni, hogy deterritorializálták, legalábbis megpróbálták, de a tó ürege megtelt „újra megszokott nedveinkkel” (*a nádas tav.*, 45. o.), vagyis reterritoralizálódott. A végleges halál nem következik be, hiszen „ikarosz sem ájult volna / alá, ha a mi napunk felé tör” (46. o.). *A nádas tav.* utolsó „lógsz itthon és otthon, én és mi között” (46. o.) sora a territórium-problematikából kiindulva már sejtetni enged a janicsár lét megjelenésének fontosságát e kötetben. Tudvalévő a janicsárok (korábban) magyar gyerekek voltak, akiket a törökök elvittek, azaz eredeti territóriumukból kiszakították őket, és nekik meg kellett teremteni, újra kellett teremteni saját territóriumukat. Ez esetben tehát a territórium fogalmának jelentését egy kissé tágítani volt szükséges a kötetben. *A horrorhaikuk* az Ikarosz- és territórium-kérdést viszi tovább, sőt a *szecesszió*ban visszatér a dög megjelenítéséhez, ahol a képet a belek feltűnésé-

¹ A változtatásokat az elemzés miatt követtem el. Az eredeti forma: „tussal megrajzolva ha szétfolyt” (40. o.).

vel még borzalmasabbá teszi. A brutalitás itt központi elemmé válik: a *pilinszky-variáció*ban a csontba csapódott vasgolyó saját territóriumából kimozdulva a csont territóriumában rombolást végez; a *bétköznap*i performanszban pedig a giliszták és a cipők territóriumának érintkezése az előbbiek halálát eredményezi. A további versek a territórium attribútumait megtartva reflektálnak néhol ironikusan az irodalomra, a művészetekre, illetőleg azok képviselőire.

A „bácskai ikarosok” a következő ciklusban, a *kollár lokálban* szintén feltűnnek, bár az előzőeket kiegészítve ez újabb egységben a *janicsár lét* markánsabban jelenik meg. A territórium-problematika kifejtésére szükség volt, hiszen a janicsár-kép arra támaszkodik. Nem véletlen, hogy e kép kifejtése előtt, úgyszólván visszalépve és kiteljesítve a territórium kérdésének hatókörét, e ciklus a multikulturalizmus tényét kissé kesernyés, humoros formába ölti. Az *árulás* irodalom-élet, azaz írni-élni ellentétpárának felállításával emelkedik be a majd később megvilágított janicsár lét. E szonettben az *én*-ek között létezik egy uralkodó *én*. Az alteregók a hasznos munkát végzik, még az irodalom szemszögéből is, az uralkodó *én* pedig nem képes nélkülük élni. Az írni-élni ellentét tehát tompult, hiszen az alteregók „írnak is, ha gazdájuk henyél” (72. o.). Az előbbiek elmentek, ezért lett az *ellenszonett*ből szonett, ugyanis a formai munkát eddig ők végezték el. A *például a madzag a között* megjelenésével eggyel közelebb lép a janicsár lét szelleméhez. A janicsárok léte is az *én* és a *mi* között helyezkedik el. Ők származásukból eredő és az aktuális létük között lebegnek. Egy brutális aktussal kell betörniük saját magukba, el kell jutniuk legrejtettebb emlékeikhez, akárcsak a *hát mégis én lennék énjének*. Ez után az aktus után az *én* „tükrözni akar / a pontot hol bensőjével / végre megütközhet” (*egy hangya andrás-vázlatra*, 81. o.), de soha nem képes a feledés tartományát teljesen reterritoralizálni. Hiába képezik az *én* territóriumának részét önnön emlékei, az *én* soha nem birtokolhatja őket egészen, a *palicsi expozíció*ban lefestett lakat nem engedi a reterritoralizációt, így az *én* „határozatlan helyhatározók” (*bonctan*, 85. o.) *között* mozoghat, vagyis az otthontalanság létformává válik. Az *én* számára nincs otthon, hiszen az *én* és/vagyis a *mi* elvesztette a vágy miatt („laygnaólázinanononoklab” = balkonon onanizáló angyal, *balkáni játékok*, 87. o.) az égi territóriumban létezés lehetőségét, így a rövid földi létre kárhoztatott.

Kollár Árpád *Például a madzag* kötetében – amely az első kötete – a territórium problematikájának segítségével jut el a janicsár lét kérdésköréhez, majd a szálát a janicsár lét problémakörétől visszafordítja a territórium megvalósulásának mibenlétéhez. Ezzel a technikával jelzi, hogy könyvében minden egyes elem kapcsolatban áll a másikkal, amely tény csak egy ilyen kiváló módon megszerkesztett kötetben lehetséges.

IRODALOM

Deleuze, Gilles–Guattari, Félix, *Kafka – Pour une littérature mineure*, Paris, Ed. de Minuit, 1975

98 Deleuze, Gilles–Guattari, Félix, *Mille plateaux*, Paris, Ed. de Minuit, 1980